

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-33>

SYSTEMATIZATION OF NATIONAL SECURITY LAW

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Doronin I. M.

*Doctor of Sciences (Law),
Head of Laboratory,
Institute of Information,
Security and Law
Kyiv, Ukraine*

Доронін І. М.

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач лабораторії,
Інститут інформатики,
безпеки і права
Національної академії
правових наук України
м. Київ, Україна*

Виокремлення права національної безпеки в системі права, що відбувалось під час наукової дискусії, зумовило постановку цілої низки питань як суто наукового, так і практичного значення. Наукове значення полягає у необхідності, поряд з іншим, систематизації права національної безпеки, що має ґрунтуватись на особливостях його об'єкта. Практичний аспект полягає у визначенні певної тематики для її викладання у межах правової спеціалізації та у необхідності здійснення відповідних кроків у напрямку систематизації права національної безпеки як галузі вітчизняного законодавства.

Спершу треба визначитись із критеріями для систематизації. З поміж інших важливими вбачається систематизація за сферами суспільних відносин, що зумовлює також і систематизацію за тематикою наукових досліджень, що відповідають цій сфері. Оскільки визначення конкретних сфер є предметом наукової дискусії, яка продовжується і досі, наразі можливо лише запропонувати виділення окремих найважливіших сфер у цьому напрямку. З огляду на доволі новаторський характер існуючих підходів, вважається за доцільне розглянути наступні пропозиції.

Як вже підкреслювалось, сфера суспільних відносин, які регламентуються правом національної безпеки, може бути визначена як певна сукупність відносин, що пов'язані з реалізацією державної політики у сфері національної безпеки і оборони як функції держави [1, с. 371]. Відповідні напрями реалізації таких функцій зумовлюють загальні підходи до визначення системи права національної безпеки. Серед конкретних напрямів необхідно окреслити сферу правового

забезпечення стратегічного планування у сфері національної безпеки [2, с. 8–9], координації та контролю у сфері національної безпеки [3; 4, с. 261; 5, с. 98], забезпечення державної безпеки та інших видів безпеки [6, с. 174–175], спеціальної діяльності розвідувальних органів та контррозвідувальної діяльності [7; 8], захисту та забезпеченні прав і свобод людини і громадянина у сфері національної безпеки, тощо. Іншим проблемним питанням є визначення сфери права національної безпеки, ґрунтуючись на практиці застосування норм права. У цьому аспекті важливим є врахування як судової практики, так і інших сфер застосування норм права. Зокрема, якщо порівняти практику застосування норм права із ступенем наукової розробки певних сфер та напрямів (або інститутів) права національної безпеки, то можливо визначити певну неоднорідність. Зрозуміло, що інститут введення обмежувальних заходів в інтересах національної безпеки зазнав істотної трансформації останнім часом, особливо з урахуванням прийняття Закону України «Про санкції», активну практику застосування його норм рішеннями РНБО, та пов'язану із оскарженням прийнятих рішень судову практику. Якщо на першому етапі правової регламентації мова йшла лише про поодинокі випадки, то зараз можливо вести мову про значний масив судової практики з цього питання. Таким же чином мова може йти про правовий статус осіб, що загрожують національній безпеці, і хоча активність державних органів у цьому напрямку значно менше, водночас практичні проблеми продовжують існувати.

Триваюча до цього часу пряма військова агресія проти України дозволяє стверджувати про уточнення сфер права національної безпеки і про виокремлення нових правових інститутів. У першу чергу це стосується нових напрямів та сфер обмежувальних заходів, що впливають із практичного застосування приписів Закону України «Про санкції» (санкційне законодавство), економічних обмежень та обмежень у господарській діяльності в інтересах національної безпеки, визначення напрямів державної політики із забезпечення національної безпеки в умовах відсічі збройної агресії, обмежувальних та примусових заходів в умовах воєнного стану, тощо. Слід також згадати і проблему визначення компетенції державних органів у сфері забезпечення національної безпеки, що відбувається у так званій «сірій зоні» права і зумовлена збройною агресією. Прикладом зазначеного є діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо оголошення юридичних осіб іноземної юрисдикції «міжнародними спонсорами війни». НАЗК, в принципі визнає, що зазначена діяльність виходить за межі компетенції державного органу, але вона нібито не обмежує прав і

свобод, хоча на веб-сайті «Війна і санкції», дотичність до якого НАЗК визнає, мета ведення цих списків прямо зазначена як репутаційний вплив та вплив на процедури комплайенсу в різних країнах. У даному випадку слід лише нагадати приписи ст. 19 Конституції України, яка передбачає, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Подібна діяльність надзвичайного характеру у період безпосередньої відсічі російській агресії була характерна також для окремих органів місцевого самоврядування і меншою мірою – військово-цивільних адміністрацій, що іноді ухвалювали рішення явної компетенції органів військового управління, які обмежували права і свободи людини.

Як вже було наведено вище, визначення навіть переліку сфер суспільних відносин у сфері національної безпеки, які дозволяють зробити певний перелік сфер (напрямів), що складатимуть систему права національної безпеки є складним, у тому числі через динамічні події останнього часу. Тому є нагальна потреба у належних фахових дискусіях з цього приводу.

Що стосується систематизації законодавства у цій сфері, то поки що недоцільно говорити про кодифікацію у класичному розумінні. Існуючий досвід кодифікації при ухваленні Кодексу цивільного захисту України з одного боку дещо упорядкував відповідний масив різноманітних актів законодавства доволі тривалого часу, що діяли у цій сфері, з іншого боку не забезпечив належної сталості законодавства. Основною причиною цього є як зміни у характері суспільних відносин під впливом останніх подій у сфері безпеки, так і постійними змінами у підходах до характеру державного регулювання із забезпечення безпеки, що зумовлює зміни у законодавстві на рівні підзаконних актів. Зрозуміло, що консолідація нормативно-правових актів у класичному розумінні («Зведення законів») не характерна для вітчизняної правової системи. Водночас зазвичай існує нагальна потреба у прийнятті так званих «основоположних» актів, що мають характер часткової або обмеженої кодифікації. Основним стримуючим моментом є політичний вплив на процес ухвалення актів законодавства. Доволі часто неузгодження змін до інших законодавчих актів при прийнятті основного акту в цій сфері, створює значні проблеми для застосування норм права у практичній діяльності. Іноді відбувається процес штучної затримки втрати чинності певними законодавчими актами. Прикладами цього, на думку автора, є Закони України «Про оперативно-розшукову

діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», переважна більшість положень яких або скасована, або замінена відсилочними нормами, або ж не діють фактично. Водночас, буквально лічені положення у цих актах, що ще зберігають характер правового припису, залишають чинними і весь законодавчий акт. При цьому ці приписи не були узгоджені чи інкорпоровані ані при прийнятті Кримінального процесуального кодексу України, ані при прийнятті інших законодавчих актів у відповідній сфері.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що визначення конкретних напрямів для систематизації права національної безпеки є складним завданням, потребує комплексного підходу та відповідних подальших наукових напрацювань.

Література:

1. Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: правові аспекти. К.: АртЕк, 2019. 434 с.
2. Резнікова О.О. Проблеми планування у сфері національної безпеки// Стратегічна панорама. 2020. № 1–2. С. 5–11.
3. Доронін І.М. Правові проблеми координації у секторі національної безпеки і оборони // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 1. С. 117–121.
4. Пашинський В.Й. Рада національної безпеки і оборони України як суб'єкт забезпечення оборони держави // Порівняльно-аналітичне право. 2017. №. 5. С. 259–262.
5. Доронін І.М. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: проблеми і перспективи // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 95–100.
6. Гордієнко С.Г., Доронін І.М. Стратегічне планування у сфері державної безпеки як прикладна проблема // Інформація і право. 2023. № 1. С. 168–176.
7. Заруба О. Розвідувальні служби в системі державної влади // Політичний менеджмент. 2011. № 1. С. 25–33.
8. Пелюх О.С. Теоретико-правове обґрунтування основоположних засад контррозвідувальної діяльності служби безпеки України // Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія Право. 2019. Вип. 55 Т. 2. С. 136–140.